

بورسی سرمایه‌ی اجتماعی در راستای پیشبرد اهداف

مدیریت شهری

(مطالعه موردی: شهر اردبیل)

ابراهیم علی پور^۱، ابراهیم صفری^۲، مهدی صفری^۳

^۱ کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه محقق اردبیلی

^۲ کارشناسی حقوق

^۳ کارشناسی ارشد طراحی شهری

نام و نشانی ایمیل نویسنده مسئول:

ابراهیم علی پور

alipor_ebi@yahoo.com

مجله علمی رویکردهای پژوهشی در علوم اجتماعی (سال دوم)
شماره ۷ / پاییز ۱۳۹۵ / ص ۳۸۳-۳۹۸

چکیده

هدف اصلی این مقاله ارزیابی سرمایه‌ی اجتماعی در راستای پیشبرد اهداف مدیریت شهری می‌باشد. این تحقیق از نوع توصیفی - تحلیلی می‌باشد، که به روش مطالعه اسنادی - تحلیلی و پیمایشی بوده و روش جمع آوری اطلاعات بر مبنای کتابخانه‌ای، اسنادی و نیز میدانی (پرسشنامه) و نوع تحقیق کاربردی - توسعه‌ای می‌باشد. جامعه آماری ما بر اساس فرمول کوکران و روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، تعداد (۴۰۰) شهروند کرونباخ استفاده شده که میزان آن ۰/۸۶۹ می‌باشد که سطح روابی بالایی را نشان می‌دهد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار spss استفاده شده است. یافته‌های پژوهش بیانگر وجود رابطه معنادار بین میزان مشارکت شهروندان و وضعیت سکونت، وضعیت شغلی، میزان تحصیلات و میزان سن بوده، همچنین نتایج تحقیق در مورد رابطه بین جنسیت شهروندان با میزان مشارکت شهروندان فرض صفر را تایید کرده، در ضمن وجود رابطه بین سطح توسعه کالبدی محلات شهر با میزان مشارکت شهروندان در راستای پیشبرد اهداف مدیریت شهری با اطمینان بالایی تایید می‌گردد. براساس آزمون فریدمن بین میانگین شاخص‌های ظرفیت مشارکت شهروندان خانوارهای نمونه در سطح آلفای کمتر از ۰/۰۱۰ تفاوت معناداری وجود دارد. در این بین بیشترین میانگین رتبه ای به احساس بی قدرتی (۴/۴۰) و مشارکت در امور محله (۴/۱۶) و کمترین آن به اوقات فراغت (۲/۶۱) و هزینه و منفعت در برداخت عوارض (۲/۹۸) اختصاص دارد.

واژگان کلیدی: مدیریت شهری، سرمایه اجتماعی، مشارکت، شهروند، حقوق شهری

مقدمه

امروزه جنبه های اجتماعی شهرها مورد توجه برنامه ریزان شهری قرار گرفته و از اهمیت فراوانی برخوردار است. چرا که با نگاهی به تاریخ برنامه ریزی شهری می توان شاهد تغییر در رویکرد برنامه ریزان شهری و ارتقای برنامه ریزی شهری از نگاه صرف کالبدی - کارکردی به نگاهی جند بعدی و چند وجهی بود که کلیه ابعاد اقتصادی و اجتماعی و روانی و ... را در بر می گیرد(غیاثوند، ۱۳۸۸: ۲۲). الزامات و چالش های امروزی مدیریت شهری لزوم پرداختن به امور و جنبه های اجتماعی مدیریت شهری و نقش اجتماع و شهروندان در موقوفیت در این زمینه، مدیران شهری را بر آن داشته تا هر چه دقیق تر در زمینه سرمایه های اجتماعی موجود در شهرها به تفکر و اعمال نظر پردازند. انسان به طور ذاتی در تعامل و تقابل با دیگران نیازهای خود را برطرف ساخته و گذران امور می کند. اثرات این کنش های متقابل و نقش آن ها تا اندازه ای است که حذف آن ها زندگی را غیر ممکن می سازد.در این میان دانشمندان علوم اجتماعی با نگرشی کنجدکاوانه در جوامع، به شناسایی این کنش ها پرداخته و به مجموعه عواملی پی برده اند که آن را سرمایه اجتماعی نامیده اند(جاوید و ایزدی جیران، ۱۳۸۹: ۱۱). سرمایه ای اجتماعی از مفاهیم نوینی است که در چند دهه ی اخیر در اکثر رشته های علوم انسانی و در رابطه با موضوعات متعدد رواج یافته است. سرمایه اجتماعی مجموعه نهادها، قوانین، روش ها، عادات اجتماعی و سنت ها و قواعد رفتاری یک جامعه را شکل می دهد این مناسبات وسیله ای برای رسیدن به اهداف و منافع فردی، گروهی و جامعه محسوب می شود(زنگنه و همکاران، ۱۳۹۰: ۲). امروزه سرمایه اجتماعی به سرعت مورد توجه عموم مردم قرار می گیرد و در میان سیاستمداران، سیاستمداران و محققان به یک شکل مورد استفاده قرار می گیرد. به علاوه از جانب افکار عمومی فشار زیادی برای استفاده از سرمایه اجتماعی به عنوان راهی نه تنها برای توصیف بلکه برای درک رفاه اجتماعی وجود دارد(طلوی اشلقی و کاووسی، ۱۳۸۵: ۵۴). وجود سرمایه ای اجتماعی کلید استقرار جامعه مدنی و حیات شهروندی است و فقدان سرمایه ای اجتماعی مانع اساسی بر تأسیس و استقرار آن است. جوامعی که دارای این نو سرمایه بوده، بستر مناسبی برای شکل گیری جامعه مدنی توانمند، پاسخگو و کارآمد را فراهم می سازند و نهادهای مدنی دمکراتیک نیز در چنین فضایی رشد می کنند(خمر و همکاران، ۱۳۹۰: ۹۶). نگاهی به تاریخ جوامع انسانی نشان می دهد که افراد بشر به گونه ای تدریجی ارزش کارکدن و معنای مشارکت را آموختند. آنان در ابتدا فقط به اعضای قبیله و قوم خود کمک می کردند بی آنکه بیندیشند همسایه ها چگونه مشکلاتشان را حل می کنند. آنگاه به تدریج دریافتند که اگر نیروهایشان را باهم درآمیزند، می توانند بیشتر از آنچه به تنها ی قدرند، کار انجام دهند(علوی تبار، ۱۳۸۰: ۹۴). مشارکت اگرچه ریشه های قوی در فرهنگ ملی و مذهبی ما دارد، اما به دلیل تغییر و تحولات اجتماعی - سیاسی و ورود مبحث های جدیدی نظیر توسعه انسانی در ادبیات توسعه، بررسی مفهوم و ابعاد گوناگون مشارکت و چگونگی انجام امور مردم از طریق خودشان ضروری است(همان). مشارکت در مراض اجتماعی و امور شهری یکی از مهمترین مسائل در میزان سرمایه اجتماعی شهر به حساب می آید . نقش مشارکت مردم در همکاری و همیاری با شهرداریها به عنوان نهادی که کاملاً با مردم در ارتباط است، کاملاً محسوس است و اندازه آن تأثیر عمده ای بر سطح سرمایه اجتماعی در شهر دارد(محمدی و همکاران، ۱۳۹۰: ۳).

۱- بیان مسئله

رونده روزافزون و رو به رشد تحولات اجتماعی و سیاسی و فرهنگی در سطوح ملی و فراملی امروزه نقش محوری و مهم تشکل های مردمی را در جوامع شهری پررنگ ساخته است. در حوزه مسائل شهری نیز کوچک شدن اندازه دولت و به تبع آن شهرداری ها موجب شده است که همیاری مردم درپیشبرد مسائل شهر و شهرنشینی به امری اجتناب ناپذیر تبدیل شود(شریف زاده و صدقی، ۱۳۸۸: ۴۸).

مفهوم سرمایه اجتماعی در بر گیرنده مفاهیمی همچون اعتماد، همکاری و همیاری میان اعضای یک گروه یا یک جامعه است که نظام هدفمندی را شکل می دهند و آن ها در جهت دستیابی به اهداف ارزشمند هدایت می

کند. از این رو شناخت عوامل موثر در تقویت یا تضعیف سرمایه اجتماعی می‌تواند در گسترش ابعاد سرمایه اجتماعی کمک کرده و موجب افزایش عملکرد اجتماعی و اقتصادی افراد در جوامع شود. امروزه سرمایه اجتماعی نقش بسیار مهم تر از سرمایه فیزیکی و انسانی در جوامع ایفا می‌کند و شبکه‌های روابط جمعی و گروهی انسجام بخش میان انسان‌ها و سازمان‌هاست (توکلی و همکاران، ۱۳۹۰: ۴۲). از این رو در غیاب سرمایه اجتماعی، سایر سرمایه‌ها اثربخشی خود را از دست می‌دهند و بدون سرمایه اجتماعی، پیمودن راه‌های توسعه و تکامل فرهنگی و اقتصادی ناهموار و دشوار می‌شوند (خمر و همکاران، ۹۶: ۱۳۹۰). از این رو موضوع سرمایه اجتماعی به عنوان یک اصل اساسی برای نیل به توسعه پایدار محسوب شده و حکومت‌ها و دولتمردانی موفق قلمداد می‌شوند که بتوانند با اتخاذ سیاست‌های لازم و ارائه راهکار‌های مناسب در ارتباط با جامعه به تولید و توسعه سرمایه اجتماعی بیشتر نائل شوند (توکلی و همکاران، ۱۳۹۰: ۴۲). از آنجایی که بعد مشارکت مردمی در فرایند مدیریت شهری با مشکل و چالشی جدی روبه رو است و عدم شرکت بخش مردمی در امور مربوط به مدیریت شهر و نیز عدم علاقه مردم برای مشارکت در اموری که مربوط به خودشان است، مدیریت شهری را با مشکل بزرگی روبه رو می‌سازد (شریف زاده و صدقی، ۱۳۸۸: ۴۹). مع الاسف با توجه به علل عدم توسعه و رشد برخی مناطق شهری در اردبیل که از دید دست اندک کاران همواره به دیده اغماض بدان نگریسته شده است و همواره مسائل شهری با دید و رویکرد سیستمی پرداخته نشده، وابن امر به ناکامی طرح و برنامه‌ها منجر شده است. در ثانی به خاطر اینکه تنها عوامل رشد و توسعه و موفقیت مدیریت شهری به عوامل اقتصادی، محیطی، زیربنایی، فیزیکی، اطلاعاتی، آموزشی و ترویجی بستگی نداشته و عامل مهم سرمایه اجتماعی (مولفه مشارکت شهریوندان) در این امر نقش بسزایی را ایفا می‌نماید که از دید متولیان امر به کلی دور گشته است. از این رو تقویت سرمایه اجتماعی در مناطق شهری اردبیل می‌تواند موجبات پیشرفت و ترقی هرچه بیشتر مناطق را فراهم کرده و به ارتقاء اقتصادی-اجتماعی شهریوندان کمک شایانی نماید و این امر به موفقیت هرچه بیشتر مدیریت شهری در امر ساماندهی به امور شهری منجر گردد.

۱-۲-۱- اهداف و ضرورت تحقیق

در یک نگاه ساده، اصول آرمانی مدیریت شهری عبارتند از:

۱) تشویق و مشارکت مردم در اداره امور شهر و آگاهی از نیازها و خواسته‌های شهریوندان

۲) تلاش در جهت تمرکزدایی و حکومت به سوی واگذاری امور

۳) برخورداری از سازمانی ساده و تعداد اندک کارکنان ستادی

۵) اولویت و اهمیت قائل شدن برای گسترش فضاهای فرهنگی- اجتماعی

۶) آموزش فرهنگ شهرنشینی

۷) بهره‌وری و بهره‌گیری بهینه از امکانات و تلاش برای دستیابی به توسعه پایدار شهری

این اصول نشان می‌دهند که در مدیریت شهری نوین و درجهانی که به طور فزاینده‌ای به، سمت شهری شدن گام برمی‌دارد، مشارکت مردمی جایگاهی رفیع دارد (علوی تبار، ۱۳۷۹: ۸۹). مشارکت مردم در امور شهر یکی از اهداف جوامع معاصر است. از آنجایی که افکار عمومی به این گونه امور حساس نیست، ضروری است تا ساز و کارهایی پدید آمده وابزارهایی واقعی برای تسهیل این مشارکت به کار رود (نجاتی، ۱۳۸۱: ۱۵۳). بررسی و تحلیل برخی عوامل اجتماعی موثر بر میزان سرمایه اجتماعی دخیل در مدیریت شهری، همچنین ارائه پیشنهادات و راهکار‌ها در جهت بهبود و افزایش میزان سرمایه اجتماعی و مشارکت شهریوندان در مدیریت شهری اهداف اساسی این پژوهش است.

۱-۳-۱- فرضیات تحقیق

با توجه به اهداف تحقیق که شناسایی و تحلیل برخی عوامل اجتماعی موثر بر میزان سرمایه اجتماعی دخیل

در مدیریت شهری که مولفه مشارکت شهریوندان یکی از آنهاست؛ پژوهش حاضر فرضیات زیر را مدنظر قرار داده است.

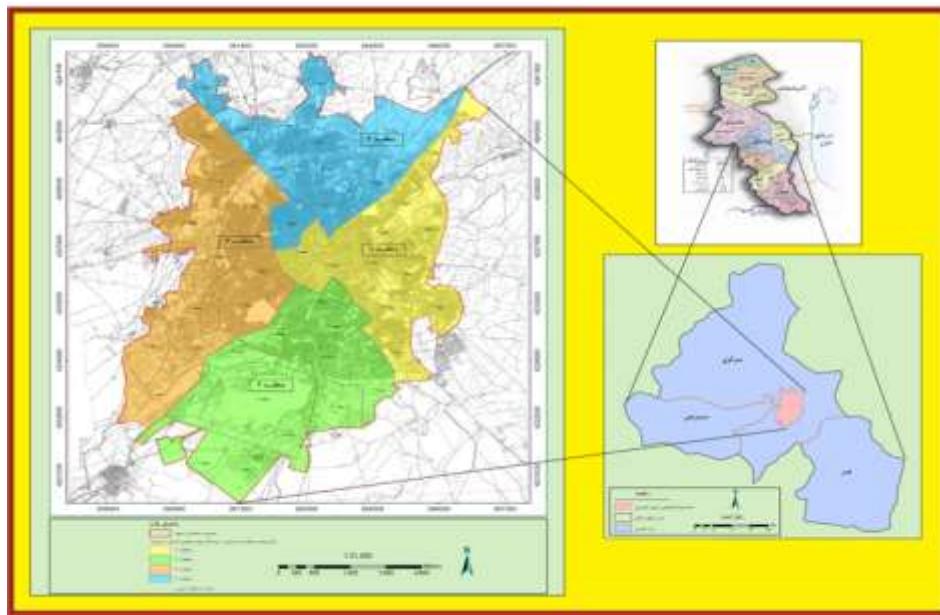
- ۱- بین وضعیت اقتصادی (درآمد) شهروندان، وضعیت شغلی شهروندان، وضعیت سکونت، میزان تحصیلات شهروندان، جنسیت و میزان مشارکت آنان در مدیریت شهری رابطه معنی داری وجود دارد؛
- ۲- بین میزان سرمایه اجتماعی و کیفیت توسعه کالبدی شهر رابطه معناداری وجود دارد.
- ۳- بین اعتماد به مدیران شهری و میزان مشارکت شهروندان شهر اردبیل در امور شهری رابطه معناداری وجود دارد.

۴-۱- روش تحقیق

پژوهش حاضر در پی تلفیق دو شاخه سرمایه اجتماعی (مؤلفه مشارکت) و مدیریت شهری است؛ به گونه ای که به نتایج حاصل از آن در شهر اردبیل دست یابد. لازمه انجام چنین پژوهشی، برخورداری از دیدگاهی است که قابلیت همه جانبی نگری داشته باشد. نوع تحقیق به صورت کاربردی - توسعه ای است و روش مطالعه استنادی، تحلیلی و پیمایشی است و برای تکمیل اطلاعات موجود از پرسشنامه استفاده شده است. جامعه آماری مورد مطالعه در فرایند پرسشگری، شامل شهروندان شهر اردبیل می باشد. روش نمونه برداری از جامعه آماری، تصادفی بوده و برآورد حجم نمونه نیز با استفاده از روش کوکران صورت گرفته است. حدود ۳۸۰ پرسشنامه مورد نیاز بوده که برای نتیجه گیری بهتر تعداد پرسشنامه ها به ۴۰۰ عدد افزایش پیدا کرد.

۵-۱- معرفی اجمالی محدوده مورد مطالعه

شهر اردبیل مرکز شهرستان اردبیل در شمال غربی کشور در عرض جغرافیایی ۴۷ درجه و ۱۷ دقیقه شرقی و ۳۸ درجه شمالی واقع شده است. این شهر در ارتفاع ۱۵۰۰ متری از سطح دریا و در میان کوههای تالش و سبلان قرار دارد. دارای زمستانهای سرد و تابستانهای معتدل است. جمعیت اردبیل براساس نتایج نهایی سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ خورشیدی بالغ بر ۴۱۲۶۹ بوده است که از این جهت، هفدهمین شهر پرجمعیت ایران بهشمار می رود. برایهای همین آمار از مجموع جمعیت شهر اردبیل ۲۰۹۰۱۰ نفر را مردان و ۲۰۳۶۵۹ نفر را زنان تشکیل می دهند. همچنین شمار خانوارهای این شهر بالغ بر ۱۰۲۸۱۸ خانوار بوده است.

شکل شماره ۱: محدوده مورد مطالعه در قالب استان، شهرستان و شهر اردبیل

۲- مبانی نظری تحقیق

۱- سرمایه اجتماعی و مدیریت شهری

مفهوم سرمایه اجتماعی ریشه های متفاوتی دارد و تنوع کاربردهای اخیر آن حتی از این هم بیشتر است. از نظریه های توسعه تطبیقی تا نظریه های اقدام قومی، از مطالعات بهداشت و آموزش تا تشخیص محرومیت و طرد اجتماعی، و از موضوعات بازسازی شهری تا اقتصاد و مدیریت شهری همگی موضوعاتی هستند که مفهوم سرمایه اجتماعی برای بررسی آن ها به کار گرفته شده است(همس و تونیکس، ۹۴:۱۳۸۷). یکی از مولفه های اساسی سرمایه اجتماعی، مفهوم مشارکت می باشد و لازم است در این بحث به صورت کامل و وافی به آن پرداخته شود:

اندیشه مشارکت شهروندان در اداره امور شهر قدمت دیرینه و به اندازه تاسیس شهر دارد(محسنی، ۱۳۸۳: ۸۴). اما به صورت واقعی مشارکت مردم در امور شهر یکی از اهداف جامعه معاصر است. از آنجایی که افکار عمومی به اینگونه امور حساس نیست، ضروری است تا سازو کارهایی پدید آمده و ابزارهایی واقعی برای تسهیل این مشارکت به کار رود(شریف زاده و صدقی، ۱۳۸۹:۴۹). گسترش شهرنشینی و به دنبال آن مشکلات خاص زندگی شهری بیش از پیش توجه به راهبردها و چاره های سودمند برای بهینه سازی زندگی شهری شهروندان را ضروری ساخته است. علاوه بر موضوعاتی همچون محیط زیست شهری، حمل و نقل شهری، ایمنی شهری، یکی از عوامل بسیار مهم که تاثیر فزاینده و تعیین کننده ای بر عوامل سازنده شهری دارد، مدیریت شهری است(سعید نیا، ۱۳۸۲:۱۵). مشارکت مردم در روند تصمیم گیری شهری، یکی از عناصر اصلی حکومت دموکراتیک و مردمی بوده است و افزایش مشارکت مردم در امور شهری می تواند در ایجاد تعادل و هماهنگی لازم بین بخش های جامعه نقش ارزنده ای ایفا نماید(ربانی و همکاران، ۱۳۸۶: ۷۳). فلذا می توان اظهار داشت : مشارکت عام در مدیریت شهری است(سعید نیا، ۱۳۸۲:۱۵). مشارکت مردم در فرایند تصمیم گیری تا آنجا که بر زندگی آنان تاثیر می گذارد، تلقی نمود(محسنی، ۱۳۸۳:۸۴). مهمترین هدف مدیریت شهری را می توان در ارتقای شرایط کار و زندگی جمعیت ساکن در قالب اقشار و گروه های مختلف اجتماعی و اقتصادی و حفاظت از حقوق شهروندان، تشویق به توسعه اقتصادی و اجتماعی پایدار و حفاظت از محیط کالبدی دانست(تقوایی و همکاران، ۱۳۸۸: ۲۶). اما اکثر صاحب نظران امور شهری به این نتیجه رسیده اند که چنین اهداف مدیریت شهری بدون همکاری و مشارکت ذینفعان اصلی امور شهر (مردم) موقفيت چندانی در اداره ای شهرها و نائل شدن به اهداف مدیریت شهری نخواهد داشت(کاظمیان و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۴). در طول نیم قرن گذشته با توجه به مشکلاتی که شهر با آن رویه رو بوده، عدم کفایت تدبیر مدیریت شهری یک جانبه بروز کرده و بحث مشارکت را در حوزه مطالعاتی مدیریت شهری را واجب دیده است و دانش مدیریت شهری با هدف دستیابی به توسعه همه جانبه و پایدار در شهر نیازمند بالا بردن مشارکت شهروندان در امور جاری خود بوده است.

۲- مولفه های سرمایه اجتماعی

مولفه های سرمایه اجتماعی عبارتند از: اعتماد اجتماعی، ارزش های اجتماعی، امنیت اجتماعی، مشارکت اجتماعی، آگاهی و شناخت، انسجام اجتماعی و سرمایه فرهنگی(کریمی، ۱۳۸۶: ۵). مشارکت اجتماعی به آن دسته از فعالیتهای ارادی دلالت دارد که از طریق آن اعضاء یک جامعه در امور محله، شهر و روستا به طور مستقیم یا غیرمستقیم در شکل دادن حیات اجتماعی مشارکت دارند(محسنی تبریزی، ۱۳۷۵: ۱۰۸). شبکه های مشارکت مدنی یکی از اشکال ضروری سرمایه اجتماعی می باشند و هرچه این شبکه ها در جامعه ای متراکم تر باشند احتمال همکاری شهروندان درجهت منافع متقابل بیشتر است. شبکه های مشارکت مدنی هنجارهای قوی معامله متقابل را تقویت می کنند. این هنجارها شبکه های ارتباطی که به کسب حسن شهرت و وفادی به عهد و پذیرش هنجارهای رفتار جامعه محلی متکی است را تقویت می کند . شبکه های مشارکت مدنی ارتباطات را تسهیل می کنند و جریان اطلاعات را درمورد قابل قبول بودن افراد بهبود می بخشنند(پاتنم، ۱۳۸۰: ۲۹۸).

مدیریت شهری به عنوان پل ارتباطی بین شهروندان و مدیران شهری تا حد زیادی تحت تاثیر مولفه های سرمایه ای اجتماعی از جمله: اعتماد، مشارکت، انسجام و همبستگی اجتماعی است. هرچه اعتماد متقابل بین شهروندان و نهادهای مدیریت شهری بیشتر باشد، میزان همکاری و مشارکت شهروندان در اداره امور شهر افزایش یافته و این امر منجر به کاهش هزینه های مبادلات و افزایش کارایی و بازدهی ساختار مدیریت شهری و رفاه و آسایش بیشتر شهروندان می شود. بنابراین امروزه ارتقاء و افزایش سرمایه ای اجتماعی باید به عنوان یکی از محورهای اصلی مدیریت شهری در دستور کار مدیران قرار گیرد (زنگنه و همکاران، ۱۳۹۰: ۲).

۲-۳. نقش سرمایه اجتماعی در حکمرانی خوب شهری

مفهوم حکمرانی مفهوم جدیدی نیست. قدمت آن به قدمت تاریخ تمدن بشری برمی گردد. لغت و مفهوم حکمرانی اشاره به پاسخگو بودن هم در سیاستگذاری و هم در اجرا دارد. مک کارنی و همکاران حکمرانی را چنین تعریف کرده اند: رابطه بین جامعه مدنی و دولت، بین حکمرانان و حکمرانی شوندگان، حکومت و حکومت شوندگان (اکبری، ۱۳۸۵: ۱۴۹). از هم گسیختگی روابط اجتماعی در شهر، گسترش شهرنشینی، افزایش مهاجرت از روستاهای شهرها و تنوع فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی متعاقب آن، کاهش همکاری و تعاون شهروندان، کمبود حمایت‌های اجتماعی از برنامه های عمران شهری، ضرورت ایجاد امنیت اجتماعی، پدیده بیکاری و مشاغل کاذب درون شهرها و به طور خلاصه مسائل و مشکلات شهری و عدم مشارکت شهروندان در برنامه ریزی های توسعه اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی، در بسیاری از شهرهای ایران، به ویژه کلان شهرها موجب اتلاف سرمایه های مادی و معنوی و تشديد مشکلات و ناهنجاری های شهری گردیده است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۰: ۲).

وجود سرمایه ای اجتماعی کلید استقرار جامعه مدنی و حیات شهروندی است و فقدان سرمایه ای اجتماعی مانع اساسی بر تأسیس و استقرار آن است. جوامعی که دارای این نوع سرمایه هستند، بستر مناسبی برای شکل گیری جامعه مدنی توانمند، پاسخگو و کارآمد را فراهم می سازند و نهادهای مدنی دموکراتیک نیز در چنین فضایی رشد می کنند. انباست سرمایه ای اجتماعی از اقتدارگرایی و تفکرات آمرانه، فرست طلبی، بی اعتمادی، حس بدینی و ... جلوگیری می کند (خرم و همکاران، ۱۳۹۰: ۹۶).

۴-۲ - مداخله در تقویت سرمایه اجتماعی - گروه های خودیاری (مشارکتی)

در ارتقای مشارکت چه گونه هایی از مداخله ها موفق تر بوده اند؟ تجزیه و تحلیل اوکلی و همکاران (۱۹۹۱) جنبه های شش گانه زیر را نشان می دهد:

جدول شماره ۱: جنبه های مداخلات در جهت ارتقای مشارکت

انگیزش	کمک به مردم محلی برای برآورده کردن هوشیاری انتقادی شان، برای بررسی و توضیح مسائل به زبان خودشان، و برای شناخت اینکه برای تغییر قادر به انجام چه کارهایی هستند.
ساخت یابی	توسعه انسجام و همبستگی درونی بین مردم، و نوعی سازمان دهنده ساختارمند
تسهیل	یک نقش خدماتی که به افراد برای انجام اعمال خاصی کمک می کند؛ این اعمال نیازمند کسب مهارت های فنی و مدیریتی ویژه، کسب دسترسی به منابع موجود یا تبدیل ایده هایشان به پروژه های ممکن است.
وساطت	خدمات رسانی به عنوان یک واسط در رابطه با دیگر خدمات بیرونی. برقراری تماس ها با خدمات موجود و آشنا کردن مردم با فرآیندها و سازوکارهای تعامل با این خدمات.
ایجاد ارتباط	کمک به توسعه ارتباطات بین مردم در حوزه های مشابه و رویارو با مشکلات مشابه بین میزان سرمایه اجتماعی و کیفیت توسعه کالبدی شهر رابطه معناداری وجود دارد.
عقب نشستن	زاد بودن فراینده مداخله بیرونی

منبع: شجاعی باغیانی و همکاران، ۱۳۸۷

۵-۲-الگوهای مشارکت

نگاهی استقرایی به الگوهای موجود مشارکت در جهان نشان می دهد که می توان این الگوها را بر حسب

سه معیار متفاوت طبقه بندی کرد: یعنی بر حسب نوع مشارکت، زمینه مشارکت و سازماندهی مشارکت.

۱-۵-۲-بر حسب نوع مشارکت

- مشارکت در تصمیم گیری و مدیریت

به طور معمول وقتی مشارکت افراد در مدیریت یک سازمان مطرح شود، این مشارکت ممکن است در چهار حوزه تحقق یابد. نخست افراد ممکن است در تعیین هدف ها مشارکت کنند، دوم، آنان ممکن است در گرفتن تصمیمات شرکت جویند. یعنی از میان راه های گوناگون کنش به گزینش بپردازند. سوم، ممکن است در گشودن دشواری ها شرکت کنند که این فرایندی است در برگیرنده تعریف و تعیین موضوع ها و پدید آوردن راه چاره ها و گزینش از میان آنها. سرانجام، مشارکت ممکن است پدید آوردن دگرگونی در سازمان باشد(علوی تبار، ۱۳۸۲: ۲۶).

- مشارکتی در تأمین مالی هزینه انجام طرح ها

شهرداری ها به عنوان متولیان اصلی ارائه خدمات شهری، برای تأمین هزینه های فعالیت های خود از چند منبع اصلی حمایت می کنند، اما در زمان حاضر درآمد حاصل از عوارض و مالیات، نقش اصلی را در تأمین درآمدهای شهرداری ها ایفا می کنند و سایر منابع دیگر کمتر به صورت مطمئن مورد بهره برداری قرار می گیرند. از دیدگاه اغلب تحلیل گران نقش مشارکت مردم در تأمین مالی هزینه ها و خدمات شهری بیشتر در زمینه پرداخت عوارض و مالیات ها متجلی می گردد(مرکز مطالعات برنامه ریزی شهری، ۱۳۸۰: ۱۰۵).

- مشارکت در تأمین نیروی انسانی

یکی دیگر از انواع مشارکت این است که افراد شهر نیروی انسانی لازم برای انجام یک فعالیت خاص را تأمین نمایند. در این وضعیت افراد نه در مدیریت کار و نه در تأمین مالی آن شرکت داشته اند، اما در مرحله اجرای آن با در اختیار گذاشتن نیرو و توان خویش به صورت داوطلبانه از هزینه های اجرایی آن کاسته و در عمل می کوشند تا طرح مورد توافق خود را به اجرا درآورند(علوی تبار، ۱۳۷۹: ۲۷).

۲-۵-۲-بر حسب زمینه مشارکت

زمینه های مشارکت در اداره امور شهرها را می توان تحت عنوان زیر طبقه بندی کرد:

- فعالیت های عمرانی (ایجاد خیابان و کوچه، ایجاد میادین، ایجاد پل)

- فعالیت های مربوط به محیط زیست (ایجاد فضای سبز و زیباسازی شهر)

- فعالیت های مربوط به تأمین اینمنی شهر (ایجاد ایستگاه های آتش نشانی-رفع خطر از بناها)

- فعالیت های نظارتی (نظارت بر حسن انجام قوانین و مقررات مربوط به زندگی شهری)

- فعالیت های مربوط به خدمات شهری (تنظیف معابر و دفع زباله، ارائه خدمات مربوط به غسالخانه و گورستان)

- فعالیت های مربوط به رفاه اجتماعی (تأسیس فرهنگسراه، تأسیس کتابخانه، ایجاد خانه های محله)

۲-۵-۳-بر حسب سازماندهی

عمل طبقه بندی وظایف، تقویض اختیار، ثبت مسئولیت برای اجرای وظایف و تعیین روابط به منظور

همکاری موثر در تحقق بخشیدن به اهداف را اصطلاحاً سازماندهی می نامند(علوی تبار، ۱۳۷۹: ۲۹). بر حسب نوع

سازماندهی، در نخستین گام می توان دو نوع سازماندهی الگوهای مشارکت را از یکدیگر متمایز ساخت:

در نوع نخست که اساساً تشكیل های خودجوش و خودانگیخته جامعه را شامل می شود، سازماندهی بدون توجه به دست آوردهای دانش جدید مدیریت صورت گرفته و مبتنی بر تجربیات شخصی و سنن اجتماعی است . در این نوع سازماندهی، روابط بیشتر رودررو و پیوندها بیشتر عاطفی است و از این رو دوام و پایداری بیشتری از خود نشان می دهد، اما امکان استفاده بهینه از منابع پایین می باشد. در نوع دوم که تشکلهای رسمی یا نسبتاً رسمی و برانگیخته را شامل می شود، سازماندهی برمبانی دستاوردهای متون مدیریتی جدید و با هدف حداکثر کارایی صورت می پذیرد . رسمیت روابط فی مایین در این نوع سازماندهی ممکن است به کاهش علاقه و پیوندهای عاطفی بیانجامد اما کارایی را افزایش داده سرعت و نظم امور را بالا می برد(شريف زاده و صدقى، ۱۳۸۸: ۵۵).

۳- یافته های تحقیق

۳-۱. آزمون فرضیات

فرضیه اول: بین وضعیت اقتصادی شهروندان و میزان مشارکت آنها در مدیریت شهری رابطه معناداری وجود دارد. در جدول شماره ۲ مقادیر کمی مورد نظر به همراه درجه آزادی و درجه معناداری فرض اول پژوهش ارائه شده است.

جدول ۲-آزمون آنوا جهت بررسی رابطه بین وضعیت اقتصادی و میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری

ارزش	آماره	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین	نمره فیشر	خطا	وضعیت اقتصادی
	۱۵۴۰/۸	۵۱۳/۶	۳	۴/۶	۰/۰۰۳		بین گروهی
	۳۹۲۴۴/۷	۳۵۸	۳۵۸	۱۰۹/۵	-		درون گروهی
جمع	۳۶۱	-	-	-	-		

با توجه به اینکه آزمون در سطح کیفی و کمی مطرح شده است از آزمون آنوا برای بررسی داده ها استفاده شده است. طبق جدول شماره ۱ چون خطای آزمون کمتر از حد استاندارد یعنی $0/05$ است بنابراین فرض صفر مبنی بر : عدم رابطه بین وضعیت اقتصادی شهروندان و میزان مشارکت آنها در مدیریت شهری، با اطمینان کافی رد می شود. با توجه به اینکه درجه آزادی بین گروهی برابر با ۳ و درون گروهی برابر با ۳۵۸ و همچنین نمره فیشر برابر با $4/6$ است؛ بنابراین می توان نتیجه گرفت که فرض اول این آزمون(وجود رابطه بین وضعیت اقتصادی شهروندان و میزان مشارکت آنها در مدیریت شهری) با توجه به نظر مردم محلی تایید می گردد. در ضمن آماره آزمون نشان می دهد که با بالا رفتن وضعیت اقتصادی شهروندان میزان مشارکت آنها در مدیریت شهری بالاتر رفته است.

- فرضیه دوم: بین وضعیت شغلی شهروندان و میزان مشارکت آنها در مدیریت شهری رابطه معناداری وجود دارد. در جدول شماره ۳ مقادیر کمی مورد نظر به همراه درجه آزادی و درجه فیشر فرض دوم پژوهش ارائه شده است.

جدول ۳-آزمون آنوا جهت بررسی رابطه بین وضعیت شغلی و میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری

ارزش	آماره	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین	نمره فیشر	خطا	وضعیت شغلی
	۹۶۹۷/۰۶	۲۴/۲	۴	۲۵/۶	۰/۰۰۰		بین گروهی
	۹۴/۵	۳۶۷	۳۶۷	۹۴/۵	۹۴/۵		درون گروهی
جمع	۳۷۱	-	-	-	-		

با توجه به اینکه آزمون در سطح کیفی و کمی مطرح شده است از آزمون آنوا برای بررسی داده ها استفاده شده است. طبق جدول شماره ۳ چون خطای آزمون کمتر از حد استاندارد یعنی $0/05$ است بنابراین فرض صفر مبنی بر: عدم رابطه بین وضعیت شغلی شهروندان و میزان مشارکت آنها در مدیریت شهری، با اطمینان کافی رد می شود. با توجه به اینکه درجه آزادی بین گروهی برابر با 4 و درون گروهی برابر با 367 و همچنین نمره فیشر برابر با $25/6$ است؛ بنابراین می توان نتیجه گرفت که فرض اول این آزمون (وجود رابطه بین وضعیت شغلی شهروندان و میزان مشارکت آنها در مدیریت شهری) با توجه به نظر مردم محلی تایید می گردد. در ضمن آماره آزمون نشان می دهد که با بالا رفتن وضعیت اقتصادی شهروندان میزان مشارکت آنها در مدیریت شهری بالاتر رفته است. همین طور آماره آزمون نشان می دهد که کارمندان و دانشجویان میزان مشارکت آنها در مدیریت شهری بالاتر است.

- **فرضیه سوم:** بین وضعیت سکونت شهروندان و میزان مشارکت آنها در مدیریت شهری رابطه معناداری وجود دارد. در جدول شماره ۴ مقادیر کمی مورد نظر به همراه درجه آزادی و درجه فیشر فرض سوم پژوهش ارائه شده است. با توجه به اینکه آزمون در سطح کیفی و کمی مطرح شده است از آزمون آنوا برای بررسی داده ها استفاده شده است.

جدول ۴-آزمون آنوا جهت بررسی رابطه بین وضعیت شغلی و میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری						
ارزش	اماره	مجموع مربعات	درجه آزادی	نمودار	میانگین مربعات	خطا
وضعیت سکونت	بین گروهی	۱۲۲۲/۱	۳	۴۰۷/۳	۳/۴	$0/016$
درون گروهی	۴۳۶۴۳/۳	۳۶۳	۱۱۶/۶			
جمع						۳۶۶

چون خطای آزمون کمتر از حد استاندارد یعنی $0/05$ است بنابراین فرض صفر مبنی بر: عدم رابطه بین وضعیت سکونتی شهروندان و میزان مشارکت آنها در مدیریت شهری، با اطمینان کافی رد می شود. با توجه به اینکه درجه آزادی بین گروهی برابر با 3 و درون گروهی برابر با 363 و همچنین نمره فیشر برابر با $3/4$ است؛ بنابراین می توان نتیجه گرفت که فرض اول این آزمون (وجود رابطه بین وضعیت سکونت شهروندان و میزان مشارکت آنها در مدیریت شهری) با توجه به نظر مردم محلی تایید می گردد. در ضمن آماره آزمون نشان می دهد که افرادی که دارای خانه ملکی هستند میزان مشارکت آنها در مدیریت شهری بالاتر است.

- **فرضیه چهارم:** بین وضعیت تحصیلات شهروندان و میزان مشارکت آنها در مدیریت شهری رابطه معناداری وجود دارد. در جدول شماره ۵ مقادیر کمی مورد نظر به همراه درجه آزادی و درجه فیشر فرض چهارم پژوهش ارائه شده است. با توجه به اینکه آزمون در سطح کیفی و کمی مطرح شده است از آزمون آنوا برای بررسی داده ها استفاده شده است.

جدول ۵- آزمون آنوا آجت بررسی رابطه بین وضعیت تحصیلی و میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری

ارزش	آماره	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	نمره فیشر	خطا
وضعیت تحصیلات	بین گروهی	۱۰۵۷۳/۳	۳	۳۵۲۴/۴	۳۷/۳	۰/۰۰۰
	درون گروهی	۳۴۶۸۷/۷	۳۶۸	۹۴/۲		
جمع		۴۵۲۶۱/۰۴	۳۷۱			

چون خطای آزمون کمتر از حد استاندارد یعنی $0/05$ است، بنابراین فرض صفر مبنی بر: عدم رابطه بین وضعیت تحصیلات شهروندان و میزان مشارکت آنها در مدیریت شهری، با اطمینان کافی رد می شود. با توجه به اینکه درجه آزادی بین گروهی برابر با ۳ و درون گروهی برابر با ۳۶۸ و همچنین نمره فیشر برابر با $37/3$ است؛ بنابراین می توان نتیجه گرفت که فرض چهارم این آزمون (وجود رابطه بین وضعیت تحصیلات شهروندان و میزان مشارکت آنها در مدیریت شهری) با توجه به نظر مردم محلی تایید می گردد. در ضمن آماره آزمون نشان می دهد که افرادی که دارای سطح تحصیلات بالاتری هستند میزان مشارکت آنها در مدیریت شهری بالاتر است.

- فرضیه پنجم: بین جنسیت میزان مشارکت شهروندان رابطه وجود ندارد.

جدول ۶- آزمون آنوا آجت بررسی رابطه بین جنسیت و میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری

وضعیت	تعداد	میانگین	انحراف معیار	نمره فیشر	نمره تی	درجه آزادی	خطا
مرد	۱۹۸	۵۳/۱	۱۰/۹	۲/۳	-۰/۱۱	۳۵۳	۰/۹
	۱۵۷	۵۳/۲	۹/۳				

در جدول شماره ۶ مقادیر کمی مورد نظر به همراه درجه آزادی و درجه معناداری فرض پنجم پژوهش ارائه شده است. با توجه به اینکه آزمون در سطح کیفی دوستخی و کمی است از آزمون تی برای دو گروه مستقل چهت بررسی این فرضیه استفاده می کنیم. چون خطای آزمون بیشتر از حد استاندارد یعنی $0/05$ است، بنابراین فرض صفر مبنی بر: عدم رابطه بین وضعیت جنسیت و میزان مشارکت آنها در مدیریت شهری، با اطمینان کافی مورد تایید قرار می گیرد. با توجه به اینکه سطح معناداری آزمون بالاتر از حد استاندار است؛ به این صورت که درجه آزادی برابر با ۳۵۳ و همچنین نمره فیشر برابر با $۲/۳$ است؛ بنابراین می توان نتیجه گرفت که فرض پنجم این آزمون (عدم وجود رابطه بین وضعیت جنسیت شهروندان و میزان مشارکت آنها در مدیریت شهری) با توجه به نظر مردم محلی تایید می گردد.

- فرض ششم: بین میزان سرمایه اجتماعی و کیفیت توسعه کالبدی شهر رابطه معناداری وجوددارد.

جدول ۷- آزمون آنوازا جهت بررسی رابطه بین کیفیت توسعه کالبدی شهر و میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری

		میزان مشارکت شهروندان		توسعه کالبدی محلات
		ضریب همبستگی	1.000	.342**
شهر	درجه معنی داری	-	.000	
میزان مشارکت شهروندان	ضریب همبستگی	.342**	1.000	
	درجه معنی داری	.000	-	

در جدول شماره ۷ مقادیر کمی مورد نظر به همراه میزان ضریب همبستگی و درجه معناداری فرض ششم پژوهش ارائه شده است. برای برآوردن سطح معناداری بین میزان مشارکت شهروندان با کیفیت توسعه کالبدی محلات شهر اردبیل از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شده است. نتیجه بیانگر این است: با توجه به میزان ضریب همبستگی بدست آمده برابر با 0.342 با سطح اطمینان ۹۹٪ و خطای آزمون 0.000 که کمتر از میزان 0.05 می باشد، بنابراین فرض صفر مبنی بر عدم رابطه بین این دو متغیر رد شده و وجود رابطه بین دو متغیر سطح مشارکت شهروندان و میزان توسعه کالبدی شهر با اطمینان کافی اثبات می گردد.

فرضیه هفتم: بین اعتماد به مدیران شهری و میزان مشارکت شهروندان شهر اردبیل در امور شهری رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۸- نتایج ضریب همبستگی پیرسون جهت تعیین همبستگی اعتماد به مدیران شهری با میزان

مشارکت شهروندان شهر اردبیل

متغیر وابسته(مشارکت شهروندان)	آماره	متغیر مستقل
۰/۷۳	ضریب همبستگی	اعتماد به مدیران شهری
۰/۰۰۰	سطح معنی داری	
تایید فرضیه	نتیجه آزمون	

طبق نتایج جدول ۸ با توجه به اینکه سطح معنی داری خطای آزمون برای سطح اطمینان ۹۹٪ کمتر از 0.01 است ($\text{sig}=0.000$) پس فرضیه مورد نظر تایید می شود و بین اعتماد به مدیران شهری با میزان مشارکت شهروندان شهر اردبیل در امور شهری رابطه معناداری وجود دارد و عدد پیرسون برابر با 0.73 می باشد که نشان دهنده رابطه مثبت، مستقیم و قوی بین دو متغیر می باشد و وجود رابطه حاکی از این می باشد که هر چقدر اعتماد به مدیران شهری در بین آحاد مردم و شهروندان افزایش یابد به همان اندازه نیز میزان مشارکت شهروندان در امور شهری نیز افزایش می یابد و برعکس.

تعیین شاخص اثرباره ای رتبه بالاتر در میزان مشارکت شهروندان شهر اردبیل در امور شهری:

جدول ۹- معناداری تفاوت میانگین رتبه ای شاخص های ظرفیت مشارکت شهروندان بر اساس آماره آزمون فریدمن

مولفه ها	تعداد	میانگین عددی	میانگین رتبه ای فریدمن	رتبه هریک از متغیرها
اعتماد اجتماعی	۴۰۰	۲/۸۵	۳/۶۵	۴
اوقات فراغت	۴۰۰	۲/۲۹	۲/۶۱	۶
هزینه و منفعت در پرداخت عوارض	۴۰۰	۲/۳۶	۲/۹۸	۵
مشارکت در امور محله	۴۰۰	۳/۰۶	۴/۱۶	۲
میزان مشارکت جویی شهروندان	۴۰۰	۳/۱۴	۳/۸۰	۳
احساس بی قدرتی	۴۰۰	۳/۰۳	۴/۴۰	۱
کای دو	۳۲۹/۴۸۹			
درجه آزادی	۶			
سطح معنی داری	۰/۰۰۰			

به منظور تحقیق درباره میزان و سطح برخورداری جامعه نمونه در هر یک از شاخص های ظرفیت مشارکت شهروندان از تحلیل میانگین عددی استفاده شده است. بر اساس نتایج جدول شماره ۹، همان طوری مشاهده می شود براساس آزمون فریدمن بین میانگین شاخص های ظرفیت مشارکت شهروندان خانوارهای نمونه در سطح آلفای کمتر از ۰/۰۱ تفاوت معناداری وجود دارد. در این بین بیشترین میانگین رتبه ای به احساس بی قدرتی (۴/۴۰) و مشارکت در امور محله (۴/۱۶) و کمترین آن به اوقات فراغت (۲/۶۱) و هزینه و منفعت در پرداخت عوارض (۲/۹۸) اختصاص دارد. بررسی میانگین رتبه ای داده های حاصل از تحلیل کمی ظرفیت های موجود شاخص های ظرفیت مشارکت شهروندان شهر اردبیل نشان دهنده پایین بودن اوقات فراغت و هزینه و منفعت در پرداخت عوارض خانوارهای نمونه به میزان کمتر از حد متوسط است که این امر موجب کاهش میزان درآمد عایدی شهرباری در سطح شهر گردیده و نیز به تبع آن باعث عدم تحقق اهداف مدیران شهری در راستای توسعه محلات شهری می شود. بنابر این برای حل این کاستی، توجه مسئولین و نهادهای مرتبط در این خصوص مهم و اساسی به نظر می رسد.

۴- بحث و نتیجه‌گیری

با زندگی در جامعه و به وسیله مشارکت اجتماعی به عنوان عنصر اجتماعی این زندگی، علائق مشترکی پدید می‌آید که حفظ و نگهداری آنها امر مشارکت را برای هر یک از افراد جامعه اجتناب ناپذیر می‌سازد. پرسش اصلی این است که چه عواملی در میزان مشارکت مردم در عرصه‌های مدیریت شهری می‌توانند نقش قابل توجهی را ایفا نموده و در هر چه بهتر شدن عرصه‌های زندگی شهری موثر واقع گردند. با گسترش معنای مشارکت و راه یافتن آن به تمامی عرصه‌های زندگی، امروزه سخن از شرایطی است که همه مردم در تعیین سرنوشت خویش دخالت آگاهانه و واقعی پیدا کنند. اما با این وجود، این گسترش هنوز به صورت عملی دیده نمی‌شود. در میان عواملی که از گسترش سریع مشارکت جلوگیری می‌نماید، نبود فلسفه‌ای که تلاش‌های زیر بنایی مشارکت جویانه را فراهم آورد، فهم آنرا آسان گردانده و نسبت به آن تعهد بیافریند، بارز است.

مشارکت پدیده‌ای ذهنی است که بدون فلسفه‌ای کارساز و راهگشا نمی‌تواند به صورت جزئی از فرهنگ مردم در آید. یکی از زمینه‌های مشارکت، مشارکت شهروندان در مدیریت و اداره امور شهرهاست، این مشارکت یکی از الزامات زندگی شهری است و هنگامی تحقق می‌یابد که شهروندان از حالت فردی که صرفاً در مکانی به نام شهر زندگی می‌کنند، در آیند و به شهروند تبدیل شوند. مشارکت مردمی یکی از ابزارهای اساسی رویکردهای جدید مدیریت شهری، جهت رسیدن به توسعه پایدار است، از آنجایی که طرف مقابل شهرداری، شهروندان می‌باشند ارتباط مستقیم آنها با شهرداری از ضروریات است تا از این طریق نظریات و نیازهای آنان به اطلاع مدیران شهری برسد و در اقدامات آنان مورد توجه قرار گیرد. در این پژوهش به دنبال نوعی از مشارکت به نام مشارکت از جنبه‌های اجتماعی در اداره امور شهر بودیم، حضور مولفه‌هایی به نام شهر و مدیریت شهری در مباحث مشارکت اجتماعی ابعاد جدیدتری از این مفهوم می‌باشد. ابعادی همچون رضایت از سیاست‌های شهری، اعتماد به مسئولین منتخب شهری، آگاهی از زمینه‌های مشارکت اجتماعی در سیاست‌های شهری و اداره آن همگی از این دست هستند. با رجوع به نتایج به دست آمده، صحت و درستی تمام فرضیات تحقیق به اثبات رسیده است یعنی اینکه بین میزان مشارکت شهروندان و وضعیت سکونت، وضعیت شغلی، وضعیت سکونت، میزان تحصیلات و میزان سن و جنسیت شهروندان رابطه معناداری وجود دارد. بنابراین در پروسه مدیریت شهری بایستی تمامی جنبه‌های مورد نظر بالا مدنظر مدیران شهری قرار گیرد تا با استناد به مشارکت شهروندان و دخالت دادن نظریات آنان در مراحل تهیه و اجرای طرح‌های شهری، شاهد جلوه‌های موفق از مدیریت شهری در تمامی عرصه‌های شهری کشورمان باشیم.

۱- پیشنهادات

به طور کلی، با توجه به میزان نیاز به مشارکت مردمی و درجه مطلوبی از دخالت مردم تصمیم‌ها در سطوح مختلف گرفته می‌شود. اظهار نظرها، دیدگاهها و باورها از همه سطوح باید جمع آوری شوند. باید سیاست گذاری‌ها پاسخگوی نیازهای گروههای مختلف باشند و این جز از راه تبادل نظر و بحث امکان پذیر نیست. در زمینه منابع لازم است بین تعهد در تأمین منابع اولیه و فعالیتهای تولید و درآمد ارتباط وجود داشته باشد. در زمینه نیروی انسانی، افرادی که از طرح سود می‌برند باید در استخدام و برکناری نیروی انسانی تا حدی ناظرت داشته باشند. استخدام افراد حرفه‌ای محلی معمولاً هزینه کمتری دارد. علاوه بر این، این عمل مشوقی برای مشارکت بیشتر افراد به حساب می‌آید. بنابراین یکی از راهکارهای پیشنهادی استفاده از نیروهای محلی حرفه‌ای و یا آموزش افرادی بومی برای تصمیم‌گیری‌ها و تهییه طرح‌هاست. در مشارکت همواره بحث بر این است که برای دستیابی به نتیجه مفید و سازنده، فراهم کردن یک محیط

مناسب و مساعد که افراد فرصت و امکان لازم را در آن محیط پیدا کنند ضروری می نماید . اما اینکه چه شرایطی در ایجاد آن موثر است به طور فشرده و اجمالی بیان می گردد:

مدیریت در دستگاههای دولتی عمیقاً باید باور داشته باشد که همه انسانها، دارای استعداد و شایستگی هستند وهر کسی می تواند کاری را که انجام می دهد، در محیط و شرایط مناسب به مراتب بهتر از آن هم انجام دهد؛

با اینکه به شهر وندان اطمینان داد که به اثرات مشارکت در زندگی و آینده خود، اعتقاد داشته باشند؛

ایجاد شرایط محیطی که افراد بتوانند به راحتی و با آزادی و بدون هیچ گونه ترس و نگرانی و ملاحظه کاری عقاید و نظریات و پیشنهادات بهسازی خود را ارایه نماید؛

استفاده از مشارکت جاری و مستمر افراد در پروره ها و طرح های توسعه؛

تغییر نگرش ذهنی شهر وندان: بیشتر شهر وندان تصور ذهنی درستی از نحوه مشارکت ندارند. به گمان اغلب آنان می باشند که این امور و تصمیم گیری ها، ایشان دخالت و مشارکت داشته باشد، حال آن که در برخی از امور فوق العاده حساس هیچ کسی به جز مدیر نباشند. باشند.

در ضمن پیشنهاد می شود برای جلب مشارکت اجتماعی شهر وندان در مدیریت شهری، گروه های همیار در سطح محله تشکیل شود. به علاوه با توجه به نتایج این تحقیق افرادی که مدت زمان سکونت آنها در محل زیاد است بیش از سایرین آماده مشارکت هستند، لذا پیشنهاد می شود برنامه های مدیریت مشارکتی در امور شهری با جلب مشارکت شهر وندانی که از ساکنان قدیمی تر محل هستند انجام پذیرد. البته حضور گروههای سنی مختلف، افراد با سطح درآمدهای گوناگون، بانوان، معلولین، اقلیت های مذهبی و دیگر صدای های خاموش در میان مشارکت کنندگان امری ضروری است. چرا که محدوده موردنظر محل زندگی تمامی این افراد است و تک تک آنان حق دخالت در امور محله خود را دارند.

می توان با در نظر گرفتن ویژگیهای یک محدوده مورد مطالعه و خصوصیات ساکنین و استفاده کنندگان از آن روشهای مناسب جذب مشارکت که قبلاً ذکر شد را به کار برد. بدین ترتیب قطعاً با اندکی سرمایه گذاری در این بخش می توان طرحها را با هزینه های کمتر تهیه نمود.

از طرفی اجرایی نمودن پروره های شهری یکی دیگر از مواردی است که هزینه های گرافی را به دنبال دارد . به همین دلیل طرحهای توسعه شهری علی رغم تهیه شدن با هزینه های گراف، اجرایی نمی شوند، چرا که واقعیت ها را در نظر نمی گیرند. استفاده از مشارکت شهر وندانی می تواند طراحی پروره های قابل اجرا را به دنبال داشته باشد بدین ترتیب مالکین و افراد حاضر در بافت به صورت مشتقانه اجازه می دهند تا طرح ها اجرا شوند. ایشان عقب نشینی های لازم را برای تعریض معابر انجام می دهند، به صورت داوطلبانه پروره ها را عملی می نمایند، در نحوه ساخت ساختمانهای عمومی و فضاهای سبز محلات و شهرهای خود اظهار نظر می نمایند و به صورت کلی فضاهای را پویا تر می نمایند و تمامی این موارد ناشی از آن است که افراد احساس تعلق به طرحها را به دست می آورند و آن را همچون امروزه، مشکلات ناشی از تصمیمات نادرست مدیران نمی دانند. بدین ترتیب همانطور که در طرحها و پروره های اجرا شده در سایر کشورهای توسعه یافته نشان می دهد، بسیاری از ایشان نه تنها حاضر به ارائه کمک های مالی جهت اجرای طرح ها می باشند بلکه شهرها و محلات خوبیش را به عنوان یک ملک شخصی تلقی نموده و حفاظت و نگهداری از آنان را وظیفه خود می دانند.

بدین ترتیب هزینه های مرمت و بازسازی و زیبای سازی شهرهای امروزه نیز تا حد بسیار زیادی کاهش می یابند. در نهایت با عنایت به نتایج حاصل شده در این مقاله این امر حاصل می گردد که استفاده از مشارکت شهر وندان در طولانی مدت می تواند گامی موثر در اقتصاد شهری پایدار باشد. در این فرآیند قطعاً نیاز به اعتمادسازی، سرمایه گذاری های اولیه و فرهنگ سازی مابین افراد جامعه و مدیران شهری ضروری می باشد.

منابع و مراجع

- [۱] اکبری، غ.، ۱۳۸۵، سرمایه اجتماعی و حکمرانی شهری، *فصلنامه تحقیقات جغرافیایی*، شماره ۸۳.
- [۲] امانیان، ا.، اسدی، پ.، ۱۳۹۰، نقش سرمایه اجتماعی انتشار دانش و تولید سرمایه ملی، *فصلنامه راهبرد یاس*، شماره ۲۸.
- [۳] ایراندوست، ک.، ۱۳۸۹، سکونتگاه های غیر رسمی و اسطوره حاشیه نشینی، *تهران، سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران*.
- [۴] پوتنم، ر.، ۱۳۸۰، دموکراسی و سنت های مدنی تجربه ایتالیا و درس هایی برای کشورهای در حال گذار، *ترجمه محمد تقی دلفروز، تهران، دفتر مطالعات و تحقیقات سیاسی وزارت کشور*.
- [۵] تقوایی، م.، بابانسب، ر.، موسوی، چ.، ۱۳۸۸، تحلیلی بر سنجش عوامل موثر بر مشارکت شهروندان در مدیریت شهری مطالعه موردی: منطقه ۴ شهر تبریز، *مطالعات و پژوهش های شهری و منطقه ای*، سال اول، شماره دوم، صص ۱۹-۳۶.
- [۶] توکلی، م.، دهقانی، ک.، زارعی، ر.، ۱۳۹۰، تحلیلی بر میزان سرمایه اجتماعی در مناطق روستایی شهرستان ممسنی (مطالعه موردی بخش دشمن زیاری)، *فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای*، سال اول، شماره ۴، صص ۴۱-۵۱.
- [۷] جاوید، م.، ایزدی جیران، ا.، ۱۳۸۹، سرمایه اجتماعی و وضعیت آن در ایران، *انتشارات پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی*، تهران.
- [۸] حافظ نیا، م.، ۱۳۸۰، مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، *تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها (سمت)*.
- [۹] خمر، غ.، اسماعیل زاده کواکی، ع.، براتپور، ع.، ۱۳۹۰، ارزیابی توزیع فضایی سرمایه اجتماعی در سطح مناطق شهری با استفاده از تکنیک Topsis و GIS (مطالعه موردی: تواحی شهر قوچان)، *مطالعات جغرافیایی مناطق خشک*، سال اول، شماره ۴، صص ۹۵-۱۱۲.
- [۱۰] ربانی، ر.، آرانچولام، د.، عباسزاده، م.، قاسمی، و.، ۱۳۸۶، بررسی تاثیر رفاه اقتصادی و اجتماعی بر میزان مشارکت شهروندان در امور شهری (مطالعه موردی شهر اصفهان)، *مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد*، صص ۷۳-۹۹.
- [۱۱] زنگنه، ی.، قادری، ح.، سمیعی پور، د.، ۱۳۹۰، بحثی پیرامون سرمایه اجتماعی و رابطه آن با مدیریت و اقتصاد شهری، *مطالعه موردی، مشهد و سبزوار، فصلنامه مدیریت و برنامه ریزی شهری*، سال نهم، شماره ۲۷، صص ۲۲۳-۲۳۶.
- [۱۲] سعیدنی، ا.، ۱۳۸۲، *کتاب سیز شهرداری*، جلد مدیریت شهری، *سازمان شهرداری های کشور*، تهران.
- [۱۳] شجاعی باغینی، م.، همکاران، ۱۳۸۷، مبانی مفهومی سرمایه اجتماعی، *پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی*، تهران.
- [۱۴] شریف زاده، ف.، صدقی، ج.، ۱۳۸۷، عوامل موثر بر مشارکت شهروندان در اداره امور شهر، *فصلنامه علمی - ترویجی مطالعات مدیریت*، سال ۱۹، شماره ۵۹، صص ۴۷-۷۰.
- [۱۵] طلوعی اشلقی، ع.، کاووسی، ا.، ۱۳۸۵، منطق فازی به مثابه روشی نوین در محاسبات سرمایه اجتماعی، *فصلنامه راهبرد*، شماره ۴۰.
- [۱۶] علوی تبار، ع.، ۱۳۸۰، الگوی مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها، *جلد دوم یافته های تجربی و راهبردها*، *مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهری*، *انتشارات سازمان شهرداری های کشور*، تهران.

- [۱۷] غیائوند، ا، ۱۳۸۸، تاثیر سرمایه های اجتماعی بر کیفیت زندگی ساکنان محلات شهری، *فصلنامه مهندسی مشاور، شماره ۴۵*.
- [۱۸] قلی پور، س، مصطفی پور، ک، فلاحتی گیلان، ر، احمدزاده، م، ۱۳۹۱، *شناسایی ظرفیت های سرمایه اجتماعی با تأکید بر شبکه سازی در شهر تهران، مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران*.
- [۱۹] کاظمیان، غ، حق شناس کاشانی، ف، شادمان فرد، ۱۳۸۹، *بررسی تاثیر الگوی شورا یاری محلات در مشارکت شهروندان با مدیریت شهری، فصلنامه مطالعات مدیریت شهری، سال دوم، شماره سوم*.
- [۲۰] محسنی، ر، ۱۳۸۳، *جنبه های اجتماعی مدیریت کلانشهر ها با تأکید بر مشارکت شهروندان، فصلنامه مدیریت فردا، اطلاع رسانی، آموزشی و پژوهشی، سال دوم، شماره ۷ و ۸*.
- [۲۱] محمدی، ح، *تعالی مقدم، آ، بستان، م، ۱۳۹۰، برآورد سرمایه اجتماعی در مناطق مختلف شهر مشهد و ارائه راهکارها جهت ارتقای آن در راستای وظایف شهرداری، سال نهم، شماره ۲۷، صص ۲۳۷-۲۵۸*.
- [۲۲] همس، ل، *تونیکس، ف، ۱۳۸۷، ترجمه محمد تقی دلفروز، انتشارات پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی، تهران*.

